

Cséby Géza

Az első keszthelyi Helikoni Ünnepről (1817. február)

(Részletek a Gróf Festetics György helye a magyar művelődéstörténetben c. monográfiából)

A keszthelyi iskolák által 1804-től kezdődően elindított nyári ünnepélyek, ahol zene, tánc, szavalat, felolvasás volt műsoron – méltán nevezhetők a Helikoni Ünnepségek elődjének. Itt a Georgikon hallgatói, a liceum és a gimnázium diákjai vettek részt.¹ Mivel ezek a rendezvények jobbra csak diákköri előadásokként, illetve vizsgákként értékelhetők jelen munkában ezekkel nem kívánunk foglalkozni. Figyelmünket arra az öt összejövételre összpontosítottuk, melyek 1817. február 12. és 1819. február 16-a között zajlottak, minden év februárjában a császár születésnapjához és májusban a georgikoni vizsgákhoz kapcsolódva.

Berzsenyi Dániel 1816. november 15-én, egy levél kíséretében, elküldte verseinek második kiadását Festeticsnek. Az egyiket a hercegnének, Festetics György menyének, Hohenzollern-Hechingen Josefának ajánlotta, „mert kevélykedve hallom beszélni sok hazafiaktól, hogy ő Hercegsége magyarul tanul, a másikat a kis Taszilónak, mert reményem, hogy az is magyar Tasziló fog lenni”.² Ugyanezen levél következő bekezdésében döbbenettel és fájdalmasan panaszolja a grófnak: „Rumi³ megajándékozta engem a Georgikonnak legújabb nyomtatványival. Elhültem – elhaltam, látván, hogy azok mind németek! – Én Keszthelyben egy magyar Weimárt óhajtok látni! A nemzetiség minden, s nincs enélkül semmi boldogság. Minek töltjük csűreinket, ha azokat oltalmazni nem tudjuk, nem tudjuk pedig, ha nemzetiségünket elvesztjük. – De engedjen meg Excellentiád ezen hazafiúi gyengeségemnek! mert valóban gyengeség ily semminek, mint én, a nemzetről aggódni; Excellentiád gondja az, mert oly dicső épületnek rakta le talpköveit, melyet csak a haza omladéka temethet el”.⁴

Berzsenyi Festetics nagyságában elsősorban azt látta, hogy a magyar nyelv ügyét felkarolja; tehát felesége, gyermeke is tanul magyarul, abban az országban, „ahol a nagyok az anyanyelvet cigány nyelvnek nevezik”⁵. Bánthatta, hogy Erdélyben teljesen más a helyzet. Döbrentének írt egyik levelében megjegyzi: „S az az Erdély hát még magyar világ a főbbrendűek körében is?”⁶ Másutt, ugyancsak Döbrentének, a következőket írja: „Örülök, hogy Erdély, valamint mindenkor, úgy mast is magyarabb, mint mi, örülök a theatrumnak is, és olyast Kolozsvárról álmodni sem tudtam”.⁷

Berzsenyi tehát felvetette a magyar Weimar eszméjét. Festetics már minden bizonnyal érlelhette magában a

1 Cséby Géza: A Keszthelyi Helikoni Ünnepségek rövid története 1817-1819. In: Szabolcs András: Az ifjúság Helikon Ünnepségei Keszthelyen. Nagykanizsa, 1998, p. 15.

2 Berzsenyi Dániel összes művei. Szerk.: Merényi Oszkár. Szépirodalmi, Budapest, 1978 (továbbiakban: Berzsenyi, 1978), p. 48.

3 Rumi Károly György (1780-1847) szakíró, pedagógus. Mint középiskolai tanár 1813-ban a Georgikonban gazdászatot és természettudományt tanított. Sokoldalú írói tevékenysége elsősorban természettudományokra és gyakorlati ismeretekre irányult; egy elégiagyűjteményt és több irodalomelméleti tanulmányt írt.

4 Berzsenyi, 1978. pp. 481-482. Berzsenyi levele gr. Festetics Györgyhez, 1816. november 15.

5 Berzsenyi, 1978. p. 427. Berzsenyi levele Kazinczyhoz, 1817. február 27.

6 Berzsenyi, 1978. p. 449. Berzsenyi levele Döbrentei Gábornak, 1812. július 30.

7 Berzsenyi, 1978. p. 455. Berzsenyi levele Döbrentei Gábornak, 1814. január 5.; Itt arról a kolozsvári színházról van szó, amit Festetics is támogatott.

gondolatot – ebben segítői is voltak, elsősorban Asbóth János és Ruszek József –; megszervezni birtokán a költők, írók, tudósok, a honorációr értelmiség összegyűjtését. Ezt a feltevést támasztja alá, hogy Berzsényi levelére két hónap múlva válasz érkezett, melyben a gróf meghívja egy solemnitásra, azaz a Helikonra. Berzsényi ismeri Kazinczy véleményét Festeticsről, ezért 1817. január 12-én kelt levelét semmitmondóan kezdi, arról ír, hogy tulajdonképpen semmi nem történt vele és „nincs mit írjak”. Hogy mégis legyen veleje a levélnek, mintegy mellékesen megemlíti Festeticstől kapott meghívóját. Ez azonban csak álca. Annyira fontosnak tartotta a levelet, hogy teljes egészében bemásolja Kazinczynek írt levelébe, közben mentegetőzik a címzésen (Tekintetes Táblabíró Úr!) és megnyugtatóan Kazinczyt: „gr. Festeticsnek minden köpenyeges ember Tekintetes Úr, a gazdag nemesek pedig Nagyságosak és Méltóságosak”. Festetics levele Berzsényi számára, igaz csak a gróf részéről, elismerést hoz. Ugyanakkor csupán annyit tud, hogy a gróf „valami tudós solemnitásra invitál”-ja.

Festetics leveleiből világosan kiderül, hogy nagyon fontosnak tartotta a költők részvételét Helikonján, mivel ez rangot és elismerést ad a rendezvénynek. Tudta, hogy az 1804-től tulajdonképpen folyamatosan megtartott ünnepélyek – híres emberek hiányában – csak önképzőköri találkozóknak lettek elkönnyelve. Míg Berzsényi, a Somogyi Kazinczy, a Helikonra vezérlő kalauz, addig Kisfaludy, Himfy a borostyán osztogatásnak bírja a Festetics által megálmodott solemnitáson.

A Helikoni Ünnepek nevének megválasztásában egyrészt a múzsák lakhelye, másrészt Festetics György szabadkőműves neve: Helikon volt a meghatározó. A meghívottak döntő többségben szabadkőművesek voltak. Tehát, ha Helikon testvér Helikoni Ünnepre hívja vendégeit, akkor mindenki, aki a rend egyik nagymesterét tisztelte a vendéglátóban, tisztában volt azzal, hogy milyen szellem fogja vezérelni az ünnepet. Az ünnepek deklarált célját az első ünnepek szervezői Asbóth János, Ruszek József és Petróczy Béla leírták a Helikon I. kötet bevezetőjében.

A tervezet, amely döntő részben meg is valósult, rávilágít arra, hogy az évente megrendezett két Helikon tulajdonképpen vizsgálja volt a diákoknak, amire tanáraik felügyeletével készültek. A februári az uralkodó születésnapjához kapcsolódott, a májusi az ókori Ceres ünnepeire emlékeztetett. Asbóth János a segítő tanárok nevét is meghatározta, gondoskodott a felkészítők és felkészülők anyagi juttatásáról is, azaz a honoráriumról, illetve az ajándékokról, amit jelen esetben pénznek kell értenünk. A Helikonok tervezetében nagy teret kap az elkészített munka minősége is, hisz a jobbak, több pénzt kaphatnak a gróftól. Asbóth meghatározza azt is, hogy az elhangzott legjobb műveket kinyomtaszák. Ő még úgy tervezte: a magyaron túl a latin és a német nyelven elhangzott művek is nyomdába kerülnek. Nem rajta múltott, hogy végül is csak egy kötet, a magyar nyelvű munkákat tartalmazó kerülhetett ki Perger keszthelyi nyomdájából. A tervezet ismeretében az sem véletlen, hogy a Helikon I. kötet már említett bevezetőjét Ruszek, Petróczy és Asbóth neve fémjelzte. Érdekes megfigyelni, Asbóth milyen módon akarja a közönséges iskolai vizsgák napját emelkedett ünneppé tenni. Tervezet 8. pontjában kitér azokra a Keszthelyen és a környéken lakó nevezetes emberekre, akik emelhetik a Helikon fényét. Tudta, csak neves emberek tehetik elismertté a Helikon intézményét. Erre mutat rá az első Helikonra meghívottak névsora is.

A Festetics Directio iratai között is megtaláljuk a helikoni elképzeléseket és a Helikonra szóló meghívásokat tartalmazó levelek másolatait, melyeket Szigethy László csurgói professzornak, Horváth Ádámnak, Potyondy Ferenc ügyvédnek, táblabírónak írtak. A csurgói professzornak írt levélből kiderül, hogy a Helikonra nemcsak a keszthelyi diákokat várták el, de a csurgóiakat is.⁸ Festetics a lehető legkörültekintőbben akart eljárni. Ezt hivatott igazolni, többek közt a Directorátus 1817-es Repertoriuma, ahol a következőket olvashatjuk: „Stipendiátusok is mindenkor Membrumai legyenek a’ Heliconnak – Profact. Ruszek Apát és Petroczy Director Urak Centráljának miképp lehetne a’ Heliconi tagokat meg jutalmazni mindenmunkáért, hogyan kellene a’ nevezetesebb munkákat ki nyomtatni, és azok jövedelmiből Remuneratiokat vagy jutalom kérdéseket határozni”.⁹

8 MOL Fest. Lev. P 279 288 k. Ternio Secundus Protocollum Determinationum. 1817. A Conceptusnak Copiája és a’ Subseribensek Nevei. 1817. január 12.

9 MOL Fest. Lev. P 291 k. Repertorium 1817. Magyar nyelvű szakmutató. Eő Excellentiája Gazdaságbéli foglalatosságai.

Festetics György Asbóth Sándoron keresztül tehát számos helyre elküldte meghívóit. A meghívók nem arattak teljes mértékben sikert az írók körében. Kezdetben visszamondta Horváth Ádám és Berzsényi is a megtiszteltetést s csak Asbóth rábeszélésére jöttek el Keszthelyre. Horváth megköszönve Asbóthnak az első meghívó levelet, sajnálattal közölte, hogy éppen ez idő tájt a Külső-Somogyhoz tartozó Centrális iskola megtekintését kellett beütemeznie, de a májusi Helikonra már minden bizonnyal elmegy.¹⁰ Asbóthnak is feltűnhetett a mondvacsinált kifogás, így a rábeszéléshez volt kénytelen folyamodni. Három levélben is kérte. Horváthnak ezen túl is voltak aggályai; a meghívás kizárólagosan a dunántúli íróknak szólt, s Széphalom kimaradt a meghívandók köréből. Rosszul esett neki, mert a széphalmi mesterrel ő is és Berzsényi is jó barátságot ápolt. Zavarja a nyelvújítás körüli meg nem értés.¹¹ Úgy tűnik, Horváth még bízik, azt írja Kazinczynak, hogy „én pedig elébb már úgy hallottam, hogy Téged is meg hívnak, és ígéretél is (...) némely fiatal barátim azt hitték 's most is hiszik hogy Te is ott leszel, és kérték, hogy veled őket ismertessem meg.”¹² Ugyanakkor magyarázkodik is, a Helikonon való részvételét egyrészt azzal magyarázva, hogy reményli, találkozhat Kazinczyval, másrészt, ha mégsem lesz ott Kazinczy, akkor pedig megvédi őt a dunántúliakkal szemben. Különbösen is úgy hallotta, hogy sem Berzsényi, sem Kisfaludy nem jönnek és így a gróf „buzgósága meg bántatódik”. Kazinczyt azonban nem hívták meg az első keszthelyi Helikonra. Nem tudni, mennyi köze volt ebben személyesen Festeticsnek, mennyi a Helikon szervezőinek, de tény, hogy a gróf nem értett egyet a nyelvújítás Kazinczy-féle irányzatával, ezt több ízben ki is fejtette. Talán arra is ügyeltek, hogy a gróf körül semmiképpen ne csaphassanak fel irodalmi köntösbe bújtatott politikai hullámok.

Fontos tudni, hogy a keszthelyi Helikonra érkezők, két csoportra, az ortológusokra és neológusokra voltak oszthatók, a nyelvújítási vitában elfoglalt véleményük kapcsán. A helyzetet bonyolította számos pletyka, amely nem volt igaz, de megkeserítette sokak szája ízét. Többen úgy gondolták, Festetics támogatásával jelenhetett meg a Mondolat is. Ebből pedig semmi nem volt igaz. Kazinczy nagyon megbántott, nagyon gyanakvó és bizalmatlan, ebből kifolyólag sokszor összekuszálja a szálakat. Még 1817. június 14-én is a következőt írja Kölcsey Ferencnek: „Rumi is vendége vala Festeticsnek azon asztalánál, mellynél Ruszek a' maga Philos. Munkáját és a' Mondolatot kiosztogattatá, 's R(umi) kérdést teve, mit osztanak? Azt felelte az osztó, hogy Apát Úrnak két Munkáját (és így a' Mondolat nem magáé Somogyié, a' mit én mindég mondtam.) – Egy idő múlva Ruszek és Rumi egymás mellett ülnek az asztalnál, 's Ruszek deklarációt tesz Ruminak, hogy mennyire sajnálja, hogy én reá neheztelek etc. Rumi ezt nekem megírja. Én pecsét nélkül küldék Ruminak egy levelet, Ruszekhez szólót, mellyben ezen szavainál fogva jobbjomat nyújtom neki; Ruszek elpirul, barátsággal felel, *de nem egészen híve*, fogadja, hogy tisztelóm, barátom 's azzal végzi, hogy Kisfaludy engesztelő szavamra csak nevéte”.¹³

A Mondolat 1813-ban jelent meg Veszprémben.¹⁴ Írója Szentgyörgyi József, Kazinczy barátja volt, aki bár nem Kazinczy ellenes éllel fogalmazott, e nyelvújításával nem értett egyet. A végleges szöveget Somogyi Gedeon készítette el, a mérsékelt nyelvújítás híve. Bizonyos „typographiai” korrekciót Ruszek József is végzett a művön; a Mondolat negyedik ívének kefelevonatát javította.¹⁵ Ezért tartotta fontosnak Hász-Fehér Katalin megjegyezni dolgozatában,

1960.

10 KazLev. XV. p. 49 Horvát Ádám levele Kazinczynak, 1817.

11 1811-ben Kazinczy Ferenc *Tövisek és virágok* (Széphalom, 1811) címen epigramma-gyűjteményt jelentetett meg, mellyel megindult a nyílt nyelvújítási harc. E kis kötetben leginkább Kisfaludy Sándort sérti meg a *Himfy* című epigrammával: „DAYKA. Tűzbe felét! HIMFY. Vetem. D. / Újra felét! H. Ím. D. Harmadikát még / H. Lángol az is. D. Jer most; vár az / Olympuszi kar.” Még ebben az esztendőben jelenik meg ugyancsak Kazinczy tollából a „*Poétai epistola Vitkovics Mihály barátomhoz*”, melyre a Szatmár megyeiek Mátészalkai Högyész Máté álnéven válaszoltak. Kazinczy a nyelvújítási programját „*Báróczy minden munkáji*” és „*Ujhelyi Dayka Gábor versei*” előszavában fogalmazta meg 1813-ban. A nyelvújítási harc az 1819-ben Kazinczy által írt „*Ortológusok és neológusok nálunk és más nemzeteknél*” (Tudományos Gyűjtemény, 1819) címmel megjelent munkájáig tartott. Ebben elismeri Kazinczy saját túlkapásait, de lándzsát tör a nyelvújítás fontossága mellett.

12 KazLev.XV. pp. 55-56. Horváth Ádám levele Kazinczyhoz, 1817. január 12.

13 KazLev. XV. Kazinczy levele Kölcsey Ferencnek, 1817. június 14.

14 Mondolat. Sok bővitményekkel, és egy kiegészített új-szótárral együtt. Angyalbörbe kötve, egy Tünet-forint. Dicsshalom, 1813.

15 KazLev. XV. p. 15. Kazinczy levele Horváth Istvánhoz, 1817. január 3.

hogy Kazinczy utalásainak fényében a Helikon „erkölcstelen állammá vált, mert Ruszek ahelyett, hogy papi hivatásához méltó módon elsimította volna az ellenségeskedést, Kisfaludy (Kazinczy-ellenes) leveleit széles körben terjesztette, s ezzel a viszályt szította közöttük”.¹⁶ Kazinczy azt hitte először, hogy Somogyi Gedeon csak eszköz volt Ruszek, Kisfaludy és Péteri Takáts József kezében. Péteri Takáts később maga is megvallja Kazinczynak, hogy az igazi szerző Somogyi. Somogyi kérte fel Péteri Takátsot az előszó megírására, amit ő nem vállalt el.¹⁷ A névtelenül kiadott munka vérig sértette Kazinczyt, hisz a címképmetszeten saját magát volt kénytelen látni, amint túlkötő fújva, számarhátan üget a Parnassusra. A kötetet Zafyr Czenczinek kedves Cousinémnek, mivel lelkű Onkelem’ jó Leányának hálás buzgalommal tulajdonolja a’ Kiadó, ajánlották, azaz magának Kazinczy Ferencnek. Ezután következik a Czenczihez intézett bővebb ajánlás, melynek már néhány bekezdő mondata is teljes világosságot vet a gúnyirat stílusára: „Édes Angyalném! Mondolatomat, melyet a’ Közönyűjjságok oly magosra dítsértek fel ‘s a’ miről köztünk is volt már a’ beszélgetés’ beszédje, a’ minapság elígért szóm szerént imé Szépnéségednek felajánlom; külmiképségét olly idomra szabván, hogy dolgozáserszénykédbé is belé illjen. Kellemid, mellyeket kikészítésül kaptál, hiszelékennyé tesznek, hogy előtted koránt sem úgy nézek ki, mintha feltétemnek személyltzim, vagy sajátkeresés lett volna rugástolla. Óh nem! Nem vagyok olly pulyátska – nem akarok nyelvemmel tő’sérkedni. Önn’ ékeidnek, ritka keceidnek emléke ez; Cyane’ színét fellyülhaladt szép szemeid’ kegyeletjének – ‘s ha szabadna neveznem (de megengedj, ha ojkor-jkor nem birok Fantáziám’ fogja lenni) Madonnámnak szentelve.” A Mondolat a nyelvújítók új szavainak és erőltetett kifejezéseinek egybegyűjtésével akarta bizonyítani, mennyire túlzó a nyelvújítás. A Mondolatot Szentmártoni Radó Sándor küldte meg Kazinczynak. A széphalmi mester köré gyülekezők közül Kölcsey Ferenc és Szemere Pál válaszoltak a sértésre, „Felelet a Mondolatra” című munkájukban.¹⁸ Gorombán vágtak végig a Mondolat szerzőin és terjesztőin. Kazinczy személyesen nem akart válaszolni, végül mégis írt ellenfeleinek a Tudományos Gyűjtemény 1818-as évfolyamában. Ekkor már barátai is – többek közt Kölcsey – intették túlzásaira, s a Festetics köré tömörülő jó része viseltetik ellenségesen vele szemben.¹⁹ Ilyen előzmények után került sor az első Helikonra.

Az első Helikoni Ünnepség: 1817. február 12.

1817. január 4-én azok a keszthelyi diákok, akik a Helikonon szerepelni szeretnének, feljegyzésbe kerültek a „Prefectus és az Erchon Urak által”.²⁰ Az előkészületek az ünnep kezdetéig folyamatosak voltak. Horváth Ádám egy nappal előbb érkezett a grófi udvarba, hogy még az utolsó simításoknál segítkezessen. „Estve meg érkezvén Börzsönyi (sic!) betegen, Kis-Faludi (sic!) egészségesen” – írta később Kazinczynak.²¹ Később megérkezett Dukai Takács Judit, Fáy Barnabás királyi udvari tanácsos és referendárius, Zala vármegye referendáriusa, Szegedy Ferenc császári és királyi kamarás, Zala megye első alispánja.²² A nyelvújítás körül kibontakozó vita érezte a keszthelyi Helikonon is hatását. Berzsényi és Horváth megpróbálta védeni Kazinczyt Festetics előtt, aki nagy embernek tartotta a széphalmi mestert, különben nem írta volna Berzsényinek, hogy egy somogyi Kazinczyt lát benne. Ezt támasztja alá Kazinczy Döbrenteinek írt levelének egyik mondata: „B(erzsényi) írja, hogy Festetics felólem sok jót monda de nem szereti Németizmusaimat; az ellen harcolni kell”.²³ Később Kazinczy, bár nem

16 Hász-Fehér Katalin: A keszthelyi Helikon-ünnepség a XIX. század elején. In: Az irodalom ünnepei. Kultusz történeti tanulmányok. PIM Könyvei 9. Budapest, 2000. p. 184.

17 Váczy János: Horváth Endre és a nyelvújítás. In: Magyar Nyelv, 1905. V. I. köt./5. p. 194.

18 Felelet a’ Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon úrnak. Mondolat. Sok Bóvítményekkel, és egy kiegészített új Szótárral együtt. Dicsshalom (azaz Weszprém) 1813. című Pasquilusára. Pesten, Trattner Ján. Tam. Betűivel 1815.

19 KazLev. XV. p. 541. Kazinczy levele Szentgyörgyi Józsefnek, 1818. március 29.; KazLev. XVI. p. 41. Kazinczy levele Döbrenteinek Gáborhoz, 1818. május 21.

20 MOL Fest. Lev. p. 279-288 k. Ternio Secundus Protocollum Determinationum. 1817. 18/36

21 KazLev. XV. p. 56. Horváth Ádám levele Kazinczyhoz, 1817. március 2.

22 A keszthelyi Helikon (Kisfaludy Sándor) In: Tudományos Gyűjtemény 1817. III. köt. (Továbbiakban: Tud. Gyűjt., 1817.) p. 84.

23 KazLev. XV. p. 114. Kazinczy levele Döbrenteinek Gáborhoz, 1817. március 13.

Festetics ellenében, így magyarázza álláspontját Berzsényinek: „Ezek az Urak most a’ Nationalismust pengetik. Szent szó: de szent szó e, ha ez alatt olly Nationalismust értenek, melly irtózzék az idegentől ha az szép is?”²⁴ Pedig sok támadás érte Kazinczyt az első Helikonon, főleg Kisfaludy Sándor részéről, ő végig sértődött a széphalmi mester Himfy kritikájától. „Kisfaludy gyűlöl és mocskol – tájékoztatja az ünnepség után Kazinczyt Berzsényi, majd folytatja –, s nem a recenzióért (úgy mondja), hanem azokért amiket s amazoknak firkálsz. Én kérletem s oltalmaztalak, de egyebet nem nyertem, hanem hogy éneám is megharagudott, úgyhogy búcsúzatlan hagyott el, pedig egy házban voltam vele szállva. Vedd kedvesen barátodtól ezen kis áldozatot. Kisfaludy virgonc, kevély, minden filozófia, szelidség és szívesség nélkül.”²⁵ Kisfaludy még egy általa Kazinczynak írt levelet is át akart adni Berzsényinek, aki azt, a levél tartalmára és barátjára való tekintettel, nem fogadta el. Horváth Ádám is írt Kazinczynak, de addig, míg Keszthelyen Kazinczyt védte, Kazinczyval szemben a gróftól védelmezi: „...a’ Gróff felüled egészen rosszul van elhitetve”, s mikor Horváth ecsetelte Festeticsnek Kazinczy érdemeit és pozitívumait, a gróf „úgy tetszik, hogy látszott térni”.²⁶ Nehezebb helyzetben volt Horváth Kisfaludyval szemben, ő is megpróbál közvetíteni, ám nem ér el többet, mint azt, hogy Kisfaludy „nem haragszik, de barátságot nem ígér”.²⁷ Kisfaludy epésen megjegyzi még a vita során, hogy nem akar úgy járni, mint Verseghy, kivel Kazinczy együtt raboskodott, mégis megtámadta az ypszilón-háború során.²⁸

Az események lefolyásáról a korabeli újságok, elsősorban a Magyar Kurír és a Hazai ’s Külföldi Tudósítások számolnak be, de emberi közelségbe mégis azok a levelek hozzák, melyeket Berzsényi és Horváth Ádám Kazinczyval váltottak. Ugyanakkor sokat megtudunk azokból a levelekből is, amelyeket Kazinczy ír barátainak, elsősorban Kazinczy véleményét a helikoni eseményekről. Ezek a vélemények a Helikonok három éves története során változtak, a teljes elutasítástól a dicséretig.

Egy alkalommal a gróf által rendezett ebéden, vagy vacsorán Festetics György kínálta az összejövetel fiatal, kedves és bájos költőnőjét Dukai Takács Juditot, Dudit, aki attól a boldogságtól, hogy dukai magányából kiszakadva, „igazi” költők között, főúri vendéglátásban lehet része, valószínűleg az evés helyett, környezetére figyelt. A további történetet Berzsényi így írja le Kazinczynak: „Kisasszony, úgymond Kisfaludyné, már mast nem módi ám a konyhán jóllakni, hanem itt benn kell enni. A gróf mosolygott, s kérte Dudit, hogy senki kedvéért a gyomrát el ne rontsa. Hogy ezt jól megértsd, még hozzá kell tennem, hogy Dudi a legvirgoncabb, leglelkesebb társalkodó mindazon asszonyok között, melyeket én valaha esmértem.”²⁹ Berzsényi szavait Kazinczy, nem kis kárörömmel azonnal „világgá repítette”. Berzsényi felháborodása Szegedy Róza minden kétséget kizáróan epés megjegyzésén érthető, ráadásul, ha figyelembe vesszük, hogy a költő feleségével rokonságban lévő Takács Judit fiatal lény, beragyogta az idősödő Berzsényi szívét. Nehéz ma már megfejteni, mi okozta a betegeskedő Kisfaludyné kifakadását. Elképzelhető, hogy a vallásos, istenfélő családi ház légköre, a zárdai nevelés annyira zárkózottá tette az akkor még csak negyvenkét éves, de beteges asszonyt, hogy roppant zavarhatta a huszonkét éves fiatal lány virgonc, kedélyes, férfiakat bámulatba ejtő lény.³⁰

24 KazLev. XV. p. 116. Kazinczy levele Berzsényi Dánielnek, 1817. március 13.

25 Berzsényi, 1978. pp. 426-427. Berzsényi levele Kazinczyhoz, 1817. február 27.

26 KazLev. XV. pp. 83-84. Horváth Ádám levele Kazinczynak, 1817. március 2.

27 KazLev. XV. p. 83. Horváth Ádám levele Kazinczynak, 1817. március 2.

28 Verseghy Ferenc és Révai Miklós nyelvi és helyesírási vitája ypszilón-háború néven vált ismertté irodalomtörténetünkben. Révai 1803-ban jelentette meg „Antiquitates Litteraturae Hungaricae” című művét, amelyben a „Halotti Beszéd” szövegét közölte magyarázatokkal. Ugyanebben az évben jelent meg összefoglaló magyar nyelvtana latin nyelven: Elaboratior Grammatica Hungarica. Kora európai nyelvtudósait is megelőzve az élőbeszéd grammatikáját a nyelv történeti előzményeiből magyarázta. Régi nyelvemlékek tanúságából kiindulva próbálta a nyelvi és helyesírási egységet megteremteni. Verseghy előbb német nyelvű grammatikájában (Neueverfasste Ungarische Sprachlehre, 1803), majd „A tiszta magyarság, avagy a csinos magyar beszédre és helyes írásra vezérlő értekezések, 1805. című vitáiratában támadta Révait. Verseghy szerint mivel a nyelv folyton tökéletesedik, helytelen a korábbi, fejletlenebb állapot alapján ítélni a helyes nyelvi formákról, az élő nyelvet szabad csak alapul venni. (Lásd: Pennaháborúk. Nyelvi és irodalmi viták 1781-1826. Összeállította: Szalai Anna. Szépirodalmi, Budapest, 1980.)

29 Berzsényi, 1978. p. 427. Berzsényi levele Kazinczynak, 1817. február 27.

30 Kisfaludyné Szegedy Róza életéről Jakab Ferenc írt rövid, 52 oldalas, ma már mindenképpen felülvizsgálatra szoruló életrajzot: Kisfaludy Sándorné Szegedy Róza élete, Győr, 1936.; Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza életéről forrásanyag-értékű

A helikoni eseményekről a Magyar Kurír³¹ számolt be toldalékában, de a legrészletesebb beszámolót a Tudományos Gyűjtemény közölte „egy jelen volt vendég”, azaz Kisfaludy Sándor tollából.³²

A Helikon előestéjén a gimnázium nagytermében a tanulóifjúság bemutatta Fejér György *A nevelők* című vígjátékát. Kisfaludy cikkében megjegyzi az előadás kapcsán, hogy „a’ magyar színjátszásnak ezen igen csekély zsenyéjét látni, és arról meggyőződni, hogy a’ Magyar és az ő nyelve mindenre alkalmas a’ Világon; úgy más részről fájdalmas, éles, bosszús érzemény lehet minden ott lévő hazafinak azt tudni, hogy a’ Magyar Theatrom, ez a’ Nemzeti ‘s nyelvbeli Cultúrának, csinosodásának, hazafiságnak legerősebb munkáló és emelő eszköze, ez a’ gyönyörködtetve oktató, tanító, a’ gonoszot megutáltató, a’ Virtust követésre ragadó Intézet Hazánkban lábra nem kaphat.”³³ A cikk természetesen nincs a legjobb véleménnyel sem a műről, sem az előadásról, de alkalma nyílik megemlíteni a magyar nyelvű színjátszás szükségszerűségét. Ez különösen érzékeny pontja volt Kisfaludynak, s nem véletlen, hogy a balatonfüredi magyar színház alapításának gondolata is tőle származik.³⁴ A keszthelyi előadásban elhangzott az *Isten tartsd meg királyunkat!* című ének, amelyet minden tudósítás is közölt. Este a premonstreiek zárdáját a nagy ünnepre való tekintettel kivilágították.

Február 12-én reggel a királyért ünnepi szentmisét celebrált Ruszek József apátplébános, ahol Festetics György és vendégei, a tanulók és a helybéli lakosok is megjelentek. Ezt követően vonult a közönség a Georgikon épületébe, ahol a keszthelyi iskolák tantestülete és a diákok ünnepélyesen fogadták a grófot és a vendégeket. Ebben az épületben zajlottak a tulajdonképpeni felolvasások. „A Helikon épülete theatrum-forma. – tudjuk meg Berzsényi Kazinczynak küldött leveléből – Az emelet közepén áll az asztal és szék, melyen a munkák olvastatnak s declamáltatnak, körülötte pedig mindennemű muzikusok, akik minden olvasásra harsognak. A kárpitot borostyánkoszorú övezi. A nézők előtt ismét egy asztal, melyre a béküldött írásk rakatnak”.³⁵ Tehát a Helikonon részt vettek a Zeneiskola diákjai is, minden bizonnyal a neves Stárk Péter vezetésével. A beküldött írásk azokra a munkákra is vonatkoznak, amelyeknek szerzői nem jelentek meg az ünnepségen. Kazinczy Dessewffy grófnak írt levelében is leírja, hogy „Gr. Festetics György egy Helikon nevű kerek Palotát építete”.³⁶

A rendezvényt Liebbald Gyula³⁷ georgikoni archon, professzor ékes (Kisfaludy szerint cicerói magaslatokba emelkedett) latin nyelvű beszéde nyitotta meg. Ebben az igazgató részletesen kifejtette a Helikon célját, programját, a király születésnapjához való kapcsolódását. „Beszédjének tárgya oly jeles, szempontjai, oly igazak és nyomósak, magyarázattai oly valóságos feselő virágok voltak, hogy a’ még csak támadni vélt Helikon az ő támadásának szép és nagy okaival együtt csakhamar egész szépében, és reményekkel biztató virításában állott előttünk.” – lelkendezett cikkében a „jelen volt” Kisfaludy.

Őt Jánossy József³⁸ matematika professzor követte, aki a király tiszteletére mondott latin nyelvű beszédet az uralkodó „ritka erköltseiről, ‘s ditsőséges tetteiről, és az alattvalóknak eránta való kötelességeiről”.³⁹

Ezt követően a diákok léptek fel az emelvényre és mondták el részben versben, másrészt prózában megírt munkáikat.

szépirodalmi mű: Darnay Kálmán: Elkésett csók. Pantheon, Budapest, é. n.

31 Magyar Kurír. Hazai Dolgok és egyéb Toldalék 1817. I. 19. sz. (március 17.) pp. 144-145.

32 Tudományos Gyűjtemény (Továbbiakban: Tud. Gy.) 1817. III. pp. 76-85.

33 Tud. Gy. 1817. III.

34 Felépült 1836-ra.

35 Berzsényi, 1978. p. 426. Berzsényi levele Kazinczynak, 1817. február 27.

36 KazLev. XV. p. 117. Kazinczy levele gr. Dessewffy Józsefnek, 1817. március 16.

37 Liebbald Gyula Tamás (? – 1846): orvos és bölcsészdoktor, a tudományos akadémiának tagja. Liebbald mint prosector, állatorvos és tanárhelyettes 1806. október hóban jött a Georgikonba, de már két évre rá a természettan és állatgyógyászat rendes tanára, a lovászkola inspektora és ugyanott a lóisme előadója volt. Tizenhét év tanároskodása alatt kilenc éven át volt archon. In: Emlékkönyv a Georgikon alapításának 100-ik évfordulójára. Szerk.: Csanády Gusztáv. Keszthely, 1897. (Továbbiakban: Emlékkönyv, 1897) p. 33.

38 Jánossy József Alajos bölcsész tudor, 1812. november 1-jétől tizenkét éven át a mennyiségtan, építészet, számvitel és rajz tanára volt. Georgikoni mérnök. 1813 és 1815 között archon. Egyidejűleg a lyceumban is tanított, 1824-ben, mint annak igazgatója. (Emlékkönyv, 1897. p. 30.)

39 Magyar Kurír 1817. I. 19. sz. (március 17.) p. 144.

A tanulók után a „felnőttek” következtek. Festetics György maga kérte fel Dukai Takács Juditot, hogy szavalja el versét, aki azt meg is tette. A hosszú költemény, „Örvendező versek, Felséges I-ső Ferencz' Ausztriai Császár' 's felkent Magyar Koronás Királyunk' születése' Napjára” címet viselte, s ha tartalmában nem is, de formáját tekintve mindenképpen kiemelkedett az eddig elhangzottak közül. Nemcsak az uralkodót dicsérte, de az elmúlt időszak történéseit is felvillantja a hosszú vers:

„A' Francz' békétlen lelke, 's dőlfös vádgya
Vélte, hogy egy világ retteg hatalmától,
A' Magyarnak végső romlására vágya
Meg fosztani a' Nemest szép szabadságától
'S ősi Törvényétől.

Csalóka szín alatt mellye boszszút fedett,
Hangoztatta, hogy ő majd Rákosra megyen,
Ott oszt igazságot minden Népek felett,
Óh nem azért! Hanem hogy rab igát tegyen
Nemzetem te reád.”⁴⁰

Nem csoda hát, hogy a korabeli tudósító arról számolt be, hogy a költőnő nagy tapsot kapott. Dukai Takács Juditot Asbóth János követte, aki a tragikusan fiatalon elhunyt Zichy Károlyné⁴¹ haláláról írt magyar nyelvű versét olvasta fel „Keszthelynek keservei. Néhai Nagy Méltóságú Gróf Zichy Károlyné született Tolnai Grófné Festetics Julianna' halálán” címmel.⁴² A vers nem kimondottan a Helikonra készült, már egyszer elmondták, a grófné temetésén 1816. december 12-én. Érdemes megemlíteni, hogy a Magyar Kurír 1817. március 17-i és a Pester Zeitung 1817. február 27-i száma tévesen a vers írójának és elmondójának Horváth Ádámot jelöli meg. Minden bizonnyal ugyanabból a rossz forrásból dolgoztak. Az ünnepélyen Festetics felkérte Horváth Ádámot is, hogy egyik művét adja elő, de ő betegségére hivatkozva csak székében ülve mondott pár részletet eklogájából, „A' földművelő Varróból”.⁴³ Maga a rendkívül hosszú vers, „pásztori beszélgetés”, komplikált mitológiai elemekből építkező, eléggé zavaros színpadi dialógusok sora.

Ezután „néhány távollévők munkái olvastattak fel”. Horváth Ádám szerint ezt a munkát Ruszek József apát vállalta magára.⁴⁴ Az 1818-ban megjelent Helikon I. kötetből tudhatjuk meg, kik voltak azok, kiknek magyar nyelvű munkái felolvasást nyertek:

Kazinczy Klára: Göcseji Nimfa,
Matskási József: Mennyegzői Dal, Felséges Urunknak Carolina Augusta Bavariai Hercegnével lett egybekelésére,
Szigethi Péter: Idvezlő versek Ő Felségének Mennyegzőjére,
Kiss Bálint: E napnak hármass öröme,
Horváth Ádám: Uránia.⁴⁵

40 Helikon I. pp. 53-58.

41 Gróf Zichy Károlyné, Festetics Julianna Keszthelyen született, 1789. november 6-án. Festetics György leánya volt, s 1816. november 18-án, Bécsben, 27 éves korában halt meg.

42 Helikon I. Keszthely, 1818 (továbbiakban: Helikon I.). pp. 119-120.

43 Helikon I. pp. 1-33.

44 KazLev. XV. p. 97. Horváth Ádám levele Kazinczy Ferenchez, 1817. március 2.

45 Kazinczy Klára verse megjelent a Helikon I. pp. 38-39., Matskási József verse megjelent a Helikon I. pp. 50-52., Szigethi Péter csurgói professzor verse megjelent a Helikon I. pp.65-70., Kiss Bálint „Csurgói négy hónapos Poéta Deák” verse megtalálható a Helikon I. pp.82-83., Horváth Ádám verse megjelent a Helikon I. pp. 101-102.

Kazinczy Klára, Horváth Ádám gyámleányának, későbbi feleségének fénye legjobban a keszthelyi Helikoni Ünnepeken világított – írja Péterffy Ida.⁴⁶ A Tudományos Gyűjtemény és a Hasznos multságok is kiemelték írásaikban egyrészt Kazinczy Klára, másrészt Dukai Takács Judit talentumát.⁴⁷ A Göcseji Nimfa című vers könnyed köszöntése a Helikonnak, a vendégeknek és a mecénásnak. Keszthelyen, hol „ma Helikont építenek” mindenki boldog és éljenzésre hivatott.⁴⁸ Kisfaludy Sándor elhozta az ünnepre *Óda Tolnai Gróf Festetics Györgyhez* című hosszú, huszonnyolc versszakos munkáját. Az ódát Festetics nem engedte felolvasni, s a Helikon I. kötetbe sem került be, mert „a grófot igen dicsérte, a többi nagyjainkat pedig igen alázta” – tudjuk meg Berzsényi Kazinczynak írt leveléből.⁴⁹ Kazinczy, mint minden értesülést, így a helikonit is megírja barátainak. Így ők is értesültek Kisfaludy ódájának történetéről. Aztán Dessewffynek megjegyzi, hogy Berzsényi nem vitt verset – ezt tettem volna én is – írta, és a végén megerősítette: „Olympiában Herodot is olvasta Munkáját. De én Keszthelyen nem fognék. Horátz is irtózott ettől, hihető, mert a’ Római hallgatók olyanok voltak, mint a’ Keszthelyiek, nem mint az Olympiaiak”.⁵⁰ Ami az igazsághoz tartozik az, hogy Berzsényi valóban nem hozott, így fel sem olvasott verset, de utólag elküldte Festeticsnek a *Hymnus Keszthely Isteneihez* c. művét, amit majd a második Helikonon, 1817 májusában olvasnak fel – sajnos Berzsényi távollétében. Kazinczy nagyon magasra értékelte Berzsényi ezen munkáját, ezt meg is írta Niklára: „Hat napi vajúdás után Múzsád nem azt a’ Chimaerát szülte, mellynek feje Schiller, közepe Berzsényi, hátulja Horátz, hanem olly nagy tűzű Ódát, a’ mellyet csak tőled halla még a’ Haza. Melly erő! Melly képek! Melly nyelv!”⁵¹ Szentmiklóssy Alajos is dicséri az ódát: „... Te új nimbuszokkal növelted dicsőségedet. Olvastam Keszthely Isteneihez írt ódát, s ez nyilván bizonyítja, hogy költői ered még mindig igen bő folyamattal bír.”⁵² Csak megjegyezni kívánjuk, hogy Festetics véleménye Berzsényi ódájáról nem ismeretes, de bizonyára nagyon tetszett, amit nemcsak a Berzsényinek odaítélt többszöri jutalmak bizonyítanak, de a későbbi, versírással történő felkérések is (Felséges Királyunknak Keszthelyre váratainak, 1817, Felírás. A’ királynak Keszthelyre váratainak).

Nagy Ignác is tengernek, méghozzá a magyarok tengerének nevezi a Balatont, amelyben számos hal él, megélhetést nyújtva a környék halászainak. A környék leírása után a szerző Keszthelyre invitálja a nézőt, akár egy korabeli útleírásban. Elsőként a grófi kastélyt és a könyvtárat említi, majd a Festeticsek által alapított patikát.⁵³ Majd sorba vesz tulajdonképpen minden érdekességet.

„Lassanként ballagj már Keszthelynek, halmára,
Tekénts Méltóságos Grófunk’ Kastéljára,
Hozzá ragasztott Bibliohékára,
’S általa állított szép Apothékára.
Ezek után nézd meg Uradalom’ kertét,
A’ hol Pomona ráz kosárba cseresnyét,
Flóra Nimfáival kötözi Szegfűvét,
Méltóságos Grófnak hogy keressék kedvét.
Díszeskedik Város szép épületekkel,

46 Péterffy Ida: Horváth Ádám levelezése „poétriával”. Zala megye irodalmi hagyományai 1. Göcseji Helikon 7., Zalaegerszeg, 1973. (Továbbiakban: Péterffy, 1973.) p. 125.

47 Tud. Gy., 1818. VII. p. 133.; Hasznos Multságok, 1818. 47. sz. p. 375.

48 Helikon I. pp. 38-39.

49 Berzsényi, 1978. p. 426.

50 KazLev. XV. pp. 117-118. Kazinczy levele gr. Dessewffy Józsefnek, 1817. március 16.

51 KazLev. XV. p. 135. Kazinczy levele Berzsényinek, 1817. március 23.

52 Berzsényi Dániel költői művei. Berzsényi Dániel összes művei I. Sajtó alá rendezte: Merényi Oszkár. Akadémiai, Budapest, 1979. (Továbbiakban: Berzsényi összes, 1979.) p. 787.

53 A keszthelyi gyógyszerár szerzetesi alapítású volt, s a nagykanizsai után a második patika Zala megyében. 1748-ban alapították, 1790-től uradalmi tulajdonú. (Lásd: Blázy Árpád: A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében 1711-1847. Zalai Gyűjtemény 1. Zalaegerszeg, 1974.)

Ceresnek, Mózáknak Szentelt lakhelyekkel,
 Háborúkban forgott bátor vitézekkel,
 Boltos Kalmárokkal, kézi-mívesekkel.
 Bölcs Minerva benne rendelte lakását,
 A' Tudományoknak megnyitá forrását,
 Tanulók' fejére árasztja folyását,
 Benn' helyzetetvén sokféle tanítását.
 Deák tanulásra vezet Gymnasium,
 Bölcsességnek útát mutatja Lyceum,
 Gazdaságra oktat hires Georgicum,
 Kisdedet tanítja nemzeti Studium.
 Sólón magarázza Törvények' folyását,
 Aeteon vezeti vadaknak fogását,
 Apolló itt hagyá tanító hárfássát,
 Kiki tanulhatja házok' rajzolását."

S mindez Györgynek és Lászlónak köszönhető, akik „Magyar Országunknak most fő Oszlopai”. S a végén Nagy Ignác azt kéri, hirdessék, dicsérjék a két Festetics munkáját.

Dukai Takács Judit több verset hozott magával. A felolvasotton kívül a költőnő még két verssel kedveskedett a Helikonnak: Epistola, Nagy Méltóságú Tolnai Gróf Festetics Györgyhez és A Halál hatalma. Nagy Méltóságú Vásonkői Ifjabb Gróf Zichy Károly Hites Társának Született Tolnai Grófné Festetics Juliánna árnyékához. Mindkét vers megjelent a Helikon I. kötetben, s mindkettőnek mottója Berzsenyitől származik.⁵⁴ A Festeticset laudáló mű befejező három sora mintegy összefoglalója a költőnő mondanivalójának. Ennyi:

„Hazánk boldoguljon!
 Keszthelyi Helikonnak virágozzék'
 Festeticsünk éljen!!”

A fiatalon, huszónhét évesen meghalt és hat gyermeket maga után hagyó Zichy Károlyné emlékezetét már Asbóth megénekelte, s most hosszabb versben Dukai Takács Judit teszi meg ugyanezt. A versben a szokásos fordulatokon túl természetesen túlzásokat is találhatunk, miszerint Festetics Julianna halálán még „koronás királyunk is könnyekre olvada”.

A felolvasások után Festetics György 4500 forintot osztott ki, 2000 forintot a magyar invalidus katonák részére, 2000 forintot a házi szegényeknek és 500 forintot azon georgikoni és gimnáziumi tanulók részére, akik aktívan vettek részt a délelőtti folyamán zajló ünnepélyben és verssel, prózával készültek a Helikonra.⁵⁵ Az ünnepség legvégén elénekelték magyarul az *Isten tartsd meg Királyunkat* kezdetű dalt.⁵⁶

Az ebéd a grófi kastélyban volt. Valószínűleg itt történt meg a Szegedy Róza és Dukai Takács Judit közötti affér. Nincs meg az ebéd menüje, de tudjuk, hogy a desszert a Helikoni torta volt. A Helikon hegyét idéző cukrászremeken még a csörgedező Hippocrene is helyet kapott.⁵⁷ Az uralkodóért emelték poharaikat a vendégek „és az örvendező hangoktól zengett a palota” – írta Kisfaludy tudósításában.

Az ebédet követően a vendégek a georgikoni fás kertbe mentek, ahol a zöld növényzet között egy „amphitheatrum-

54 Helikon I. pp. 92-97. és pp. 111-114.

55 Tud. Gy. 1817. III. p. 85.

56 Magyar Kurír 1817. I. 19. sz. (március 17.) p. 145.

57 Berzsenyi 1978. p. 426. Berzsenyi levele Kazinczynak, 1817. február 27.

forma” domb emelkedett, ahol hirtelen 12 legény – valószínűleg georgikoni diákok – hangos dudaszóra pásztortáncot jártak. „Ez az egész jelenés játsz volt, de nékem mégis igen érzékeny” – számol be erről Berzsenyi Kazinczynak, már többször idézett levelében, de táncokra utalást találunk Kisfaludy cikkében is. Valószínűleg hasonló élményben lehetett a vendégeknek részük, mint Richard Bright angol orvos-utazónak 1815-ben, amikor Keszthelyre látogatott. A tánc után a fás kertben Kisfaludy Sándor, Horváth Ádám és Dukai Takács Judit madárberkenyét ültettek Gyöngyösi István emlékére, majd egy-egy fát saját emlékezetükre is. Felkoszorúzott ásó, öntöző és csemeték várták a faültetőket. Horváth Ádám azt írta Kazinczy Ferencnek, hogy nem értett egyet az ott lévő négy költő fájának elültetésével, de „az én ellenemre, a’ Groff akaratójára” mégis megtörtént.⁵⁸ A Magyar Kurír a madárberkenyén túl „két délszaki ritka fá”-ról ír, de erre sehol sem találtam adatot.⁵⁹ A levelezésekben, így Berzsenyi leveleiben is kizárólagosan madárberkenyéről, Sorbus aucupariáról van szó.⁶⁰ A faültetés ünnepélyén Horváth Ádám felolvasta A’ földművelő Varró címet viselő pásztori beszélgetését. Az ódában szereplő visszhang eljátszására Dukai Takács Judit vállalkozott úgy, hogy Horváth szavaira egy bokorban, elbújva válaszolt. Segítségükre a zeneiskola diákjai voltak.

Este a gimnázium épületében a diákok és tanárok koncertet adtak, ahol ismét elénekelték, de most németül, az Isten tartsd meg Királyunkat című éneket.⁶¹ A Magyar Kurír a koncerten fellépők nevét is ismertette: „Mezner és Stansits Normális Iskolai Tanítók, Obermayer az Erdőszéget Tanító és Lucam Gazdaságbeli Practicans”.⁶²

A koncertet követően vacsora volt és bál. Így ért véget az első Helikoni Ünnep. Hazatérve Berzsenyi is, Horváth Ádám is megírja barátainak, elsősorban Kazinczynak az ünnepség lefolyását. Berzsenyi Wesselényi Miklós bárónak is ír és rá akarja beszélni – a Helikonok történetét ismerve eredménytelenül –, hogy a következő ünnepen jöjjön el Keszthelyre: „Mely nagy jutalom s mely hatalmas ösztönzés lenne a nemesszívű Grófra nézve a Te megjelenésed, s mely szép napokat élhetnél Keszthelyen és Füreden!”⁶³

Az ünnepet követően jelent meg a Tudományos Gyűjteményben a már többször idézett beszámoló „egy jelen volt vendég”, azaz Kisfaludy Sándor tollából, „A Keszthelyi Helikon” címmel. Erre a tudósításra gúnyosan és lenézően, ám felettébb gyanús szemmel írt visszhangot a bécsi Vaterländische Blätter für Österreich című lap:⁶⁴ „Keszthelyer Helikon. Beschreibung der Feyer des Geburtsfestes seiner Majestät des Kaisers und Ihrer Majestät der Kaiserin. – So was gehört eigentlich in politische Flugblätter: wir sehen an Mittags- und Abendschmausen und an Tanzen nichts Wissenschaftliches.” (Keszthelyi Helikon. Őfelsége a császár és őfelsége a császárné születésnapja alkalmából rendezett ünnepélyek leírása Az ilyesmi voltaképpen politikai röpiratokba való. Mi nem látunk semmi tudományos szempontból jelentőset az ilyen ebédekben és vacsorákban...) Vagyis – írja Merényi Oszkár – a bécsi újság szemében az a keszthelyi Helikon-ünnepély, amely költőink számára egy új magyar világ kezdetét jelentette, csupán egy gyanús politikai lakmározás volt, amire a célzatos tudósítás mintegy a rendőrség figyelmét is felhívta a biztonság kedvéért.⁶⁵ A Tudományos Gyűjtemény visszautasította a bécsi újság támadását, kiemelve a Helikonnak a király születésnapjához való kötődését. „Sok rosszakarat, irigység, vagy gonosz lélek kell ahhoz” – írja, hogy politikai lakmározásnak nevezzék az ünnepet.⁶⁶ Amint látjuk, nem volt zökkenőmentes a még ennyire körültekintően megrendezett ünnepély megítélése sem. Ennek még egy bizonyítékaként megemlíthetjük Kazinczy maliciózus megjegyzését egyik Berzsenyinek írt levelében: „Horváth Ádám megküldé nekem Keszthelyen elmondott Eclogáját. A’ levelet egy *becsületes* ember feltörte a’ postán, ’s ismét lepecsételte. Hah czimbora!”⁶⁷ Ebben az esetben a pecsétfeltörést más okozta. Erről

58 KazLev. XV. p. 98. Horváth Ádám levele Kazinczy Ferenchez, 1817. március 2.

59 Magyar Kurír 1817. I. 19. sz. (március 17.) p. 145.

60 Berzsenyi 1978. p. 426. Berzsenyi levele Kazinczynak, 1817. február 27.

61 Isten tartsd meg... (Gott erhalte...), Haydn zenéjére az osztrák császári himnusz. Felhasználta a „Kaiser-Quarten” lassú op. 76. tételéhez is. (Szabolcsi Bence-Tóth Aladár: Zenei lexikon 2. köt. Budapest, 1965. p. 65.)

62 Magyar Kurír 1817. I. 19. sz. (március 17.) p. 145.

63 Berzsenyi, 1978. p. 484. Berzsenyi levele báró Wesselényi Miklósnak, 1817. február 20.

64 1817. évfolyam 5. szám

65 Berzsenyi összes, 1979. p. 791.

66 Tud. Gy. 1818. III. pp. 113-114.

67 KazLev. XV. p. 138. Kazinczy levele Berzsenyi Dánielnek, 1817. március 23.

tájékoztatta is Horváth Kazinczyt, megjegyezve azonban, hogy „les céljából” bizony gyakran feltöretnek a levelek.⁶⁸ Ez a szituáció kitűnően mutatja a kor bizalmatlan, mindenben rebelliót kereső, és olykor találó, a császári udvarból kisugárzó légkörét. Ha Festeticset, a Helikont megítéljük, ezt is figyelembe kell venni.

Kazinczyt, ha esetenként úgy is tűnt, hogy hidegen hagyta a keszthelyi összejövétel, igazában nagyon is izgatta. Ugyan 1817. június 11-én is azt írja Kölcseynek, hogy „ez a kedves barátom (ti. Horváth Ádám – Cs. G.) nagyon örvend a’ Keszthelyi bohóságának”⁶⁹, a Helikoni Ünnepszép napján mégis azt közli Berzsenyivel: „Te tehát ma Keszthelyt vagy az istenek asztalánál, quos inter recembeus purpureo bibis ore nectar. Éljen szerencsédvel kedves barátom! Én oda nem mehetek, nem csak mert meg nem hívtattam, hanem azért is, mert oda nem illek. Köszönöm a’ levél közlését. Már hallottam valamit a’ Helikonról, de ennyit felőle nem tudtam”.⁷⁰ Ez a levél világosan bizonyítja, Kazinczyt nagyon is érzékenyen érintette a „nem meghívás”, és szívesen ott lett volna a helikoni társaságban. Nem véletlen tehát, hogy a Helikon napján, február 12-én ül le az asztalhoz és írja meg hosszú levelét Berzsenyinek, akinek helikoni jelenlétét szerencsének titulálja, bár nem hagyja ki, hogy lekicsinylően meg ne jegyezze: ma Berzsenyi „az istenek asztalánál” van. Márciusban már elismeri, hogy amit Festetics cselekedett, az nem csak szép, hanem nagy is, és idővel nagy hasznot hajthat. Sajnálja, hogy ezen a napon nem lehetett velük együtt Keszthelyen. Ugyanakkor megdicséri Berzsenyit, hogy nem olvasott fel, és ha ő, Kazinczy ott van, hasonlóan cselekedett volna.⁷¹ Ebben a levelében nem felejt el megjegyezni, hogy míg Berzsenyi nem olvasott fel semmit, Horváth Ádám, aki minden lehetőséget megragad a szereplésre, még énekelt is. Berzsenyinek kedveskedve írja, hogy még jobban megszerette Dukai Takács Juditot: „szeretném azt a’ szép barnahajú leányt öszve meg öszve csókolni. (...) De valamint ezt leveled megszerettette velem, úgy Kisfaludynét a’ Dudihoz tett szava velem nagyon útáltatja”. Valószínűleg Berzsenyi, a levél ezen mondatát túl erősnek találva, kitörölte az olvashatatlanságig.⁷²

Berzsenyi vigasztalni próbálja Kazinczyt, reményét fejezve ki, hogy a májusi ünnepen már részt vesz s, hogy örülne ennek Dukai Takács Judit is. Később megvallja, nem érezte magát jól Keszthelyen. A légkör, a vita a vagdalkozás nem volt számára kedves, de a jót, mármint Festetics mecénásságát, tiszteli és szereti. Mint minden Berzsenyi-level, ez is felfedi a költő véleményét az őt körülvevő világról, eseményekről, amelyek Nikla határain túl már sok esetben nehezen értelmezhetők számára. Kicsit szomorúan, maliciózan jegyzi meg: „Nem illesz Keszthelyre. Én sem. De én annyira tisztetem a’ jót, akármi színben legyen az öltöztetve, hogy én Néked is alig merém ezt kimondani. Midőn egy oly ember, akinek jövedelme három milliom körül van, egy ily innepre 30 ezret költ, semmi; de nem semmi az, midőn az ősz Festetics a’ szegény Ber’senyinek az utcára kalap nélkül elejbe szalad. Minden cselekedet becsének az idő és hely az igazi mértéke. Egy oly népnél, ahol a’ nagyok az anyanyelvet cigánynyelvnek nevezik, ‘s a’ magyar írónak nem is köszönnek, ‘s a’ legjobb poétát legfeljebb is jocularoknak nézik, Festetics nagy ember, vagy ami még több, jó ember, s akármit veszem a dolgot, igen illene néked Keszthelyt megtekinteni. Tán ezen intézetnek oly igazítást is adhatnál, mely nélkül meglehet, hogy a’ célt egészen eltéveszti”.⁷³ Berzsenyi jól sejt, hogy irodalmi vezér kellene Keszthelyre. Magát nem gondolja, Kisfaludy már a régi ízlés képviselője, így számára Kazinczy a megfelelő személy. Berzsenyi sem vette észre, hogy Kisfaludy Károllyal az élen, Pesten, már megjelentek az új irodalmi ízlés fiatal képviselői.

68 KazLev. XV. p. 199. Horváth Ádám levele Kazinczynak, 1817. május 24.

69 KazLev. XV. 231. Kazinczy levele Kölcsey Ferencnek, 1817. június 11.

70 Kazinczy levelezése Berzsenyi Dániellel 1808-1831. Kiadta: Kazinczy Gábor. Heckenast, Pest, 1860. (Továbbiakban: Kazinczy-Berzsenyi lev.) p. 202.

71 KazLev. XV. p. 115. Kazinczy levele Berzsenyi Dánielnek, 1817. március 13.

72 Váczy János lábjegyzete. KazLev. XV. p. 115.

73 Berzsenyi, 1978. p. 427. Berzsenyi levele Kazinczy Ferenchez, 1817. február 27.